

*V. V. Rysin,*

*д. е. н., професор кафедри фінансів, Національний університет "Львівська політехніка"*

*ORCID ID: 0000-0002-2883-4563*

*A. V. Stepanova,*

*студентка, Національний університет "Львівська політехніка"*

*ORCID ID: 0000-0003-0881-5274*

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.6.80

## ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ З ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

*V. Rysin,*

*Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance*

*Lviv Polytechnic National University*

*A. Stepanova,*

*Student, Lviv Polytechnic National University*

### INSTRUMENTS FOR COUNTERACTION TO TERRORIST FINANCING THROUGH FINANCIAL INSTITUTIONS

---

*Фінансування тероризму на сучасному етапі стало однією із ключових проблем економічної безпеки в Україні. Значною загрозою є можливість використання фінансових установ для руху кримінальних грошових потоків, що контролюються терористичними організаціями і можуть використовуватися для дестабілізації ситуації в країні. Метою статті є визначення практичного інструментарію для формування політики фінансового сектора у сфері протидії фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. Автори проаналізували основні джерела та канали фінансування терористичних організацій, виявили зростання рівня впливу тероризму на перебіг економічних процесів в Україні упродовж 2016—2019 років. Розглянуто особливості законодавчо-нормативного регулювання протидії фінансуванню тероризму на прикладі України та чинних міжнародних стандартів. У результаті проведеного дослідження визначено низку інструментів для формування ефективної політики протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансового сектора. До таких інструментів віднесено: оцінка потенційних ризиків із використанням ризик-орієнтованого підходу; застосування принципу належної обачності у процесі ідентифікації клієнтів; забезпечення ефективної взаємодії фінансових установ, уповноваженого органу та правоохоронних органів; створення спеціальних підрозділів для боротьби з тероризмом; блокування фінансових транзакцій у разі наявності підозри щодо фінансування терористичної діяльності. Зважаючи на розвиток Fintech сегменту фінансового ринку та появу нових, недостатньо вивчених, фінансових інструментів, банки та інші фінансові посередники повинні адаптувати свої процедури фінансового моніторингу для максимального урахування ризиків, що можуть виникнути у разі застосування таких інструментів для цілей фінансування тероризму.*

*Terrorist financing nowadays has become one of the key problems for economic security in Ukraine. In addition, a significant threat is the possibility to use financial institutions to drive criminal cash flows that are controlled by terrorist organizations and can be used to destabilize the situation in the country. The purpose of the article is to identify practical tools for policymaking in the financial sector in the direction of combating terrorism financing and the proliferation of mass destruction weapons. The authors analyzed the main sources and channels of terrorist organizations financing. The level of terrorism influence on the course of economic processes in Ukraine during 2016-2019 has been revealed. The peculiarities of legislative regulation of counteraction to terrorist financing based on the example of Ukraine and current international standards are considered. The study identified a number of tools for establishing an effective counter-terrorism financing policy using the financial sector. The set of tools consists of: assessing potential risks using a risk-based approach; the application of the "due diligence" principle in the process of customer identification; improving the effectiveness of anti-money laundering and anti-terrorist financing procedures in the non-banking sector, payment systems,*

*as well as in the non-financial institutions that are involved into financial monitoring system; ensuring effective interaction of financial institutions, the authorized body, and law enforcement agencies; establishment of special units to combat terrorism; blocking financial transactions in the case of suspicion of terrorist financing. Given the development of the Fintech financial market segment and the emergence of new under-researched financial instruments, banks, and other financial intermediaries need to adapt their financial monitoring procedures to mitigate the risks that may arise due to such instruments applying for terrorist financing purposes. The ways for future research have to deal with the risk evaluation of high-risk financial instruments offered by fintech and non-bank companies in the context of terrorist financing probability.*

*Ключові слова: тероризм, фінансування тероризму, фінансові установи, банки, кримінальні грошові потоки, протидія фінансуванню тероризму, фінансовий моніторинг.*

*Key words: terrorism, terrorist financing, financial institutions, banks, criminal cash flows, counteraction to terrorist financing, financial monitoring.*

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Превентивні заходи для забезпечення миру та безпеки є одними із ключових інструментів політики будь-якої держави. Не є винятком і Україна, адже спалах тероризму та сепаратизму, що стався у 2014 році і не погашений донині, загострив питання ефективного контролю за фінансовими потоками і каналами фінансування терористичних організацій з метою вчасного їх виявлення та блокування. Такі заходи мають сприяти знешкодженню злочинців та запобіганню скоєнню терористичних актів ще на початковому етапі. Складні фінансові схеми, використання інструментів відмивання грошей дають можливість приховати справжнє походження та напрямки руху коштів, що ускладнює процес виявлення дій з фінансування тероризму та вимагає постійного вдосконалення інструментів для протидії такому явищу. Ключову роль у русі грошових потоків в економіці відіграють фінансові установи, відповідно загроза їх використання для здійснення фінансування терористичної діяльності є доволі високою. Впродовж тривалого часу в Україні ризики фінансування тероризму з використанням фінансового сектору розглядалися як другорядні, а сама терористична діяльність — як явище нехарактерне для країни. Проте події останніх років переконливо продемонстрували, що сучасний тероризм не обмежений кордонами, має глобальний характер, і часто має підтримку як з боку окремих країн, так і недержавних організацій. Методи акумуляції коштів для здійснення терористичної діяльності еволюціонують та урізноманітнюються, і у більшості випадків рух таких коштів здійснюється через фінансовий сектор. Це зумовлює необхідність розробки регуляторами фінансового ринку і фінансовими установами ефективних процедур для виявлення грошових потоків, що можуть мати відношення до фінансування тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню питань фінансування тероризму і терористичної діяльності присвячено низку праць українських вчених та практиків. В. Ткаченко досліджує питання забезпечення бізнесу від кримінальних ризиків фінансування тероризму, акцентуючи увагу на окремих аспектах ідентифікації і верифікації клієнтів [1]. О. Баранов розглядає фінансування тероризму як загрозу національній безпеці, та специфіку матеріально-го забезпечення терористичних організацій [2]. В. Малий розглядає джерела фінансування тероризму та інструменти фінансового моніторингу, які використовуються для запобігання фінансуванню тероризму [3]. В. Кононенко та Л. Новікова акцентують увагу на судовій практиці розгляду справ щодо фінансування тероризму [4]. І. Цюприк досліджує специфіку виявлення способів фінансування тероризму у процесі розслідування злочинів [5]. Частина дослідників розглядають ризик фінансування тероризму як складову ризику

відмивання грошей [6—8]. На противагу українській економічній літературі, у світі питання боротьби з фінансуванням тероризму давно є об'єктом уваги академічних дослідників та практиків фінансового ринку. Зокрема Дж. Морсе розглядає інструменти протидії фінансуванню тероризму на міжнародному рівні [9], Т. Кітінг та Л. Деннер дослідили новітні технології та інструменти у фінансуванні тероризму [10], А. Куріловська та М. Кордік вивчали специфіку виявлення ризиків фінансування тероризму при проведенні національної оцінки ризиків [11]. М. Тіерней дослідив особливості використання терористами онлайн каналів фінансування [12]. Р. Уолл у своєму дослідженні на прикладі діяльності фінансових установ Великобританії вивчає ступінь їх готовності до ефективного протидії фінансуванню тероризму [13]. Дж. Уіскер та М. Локаган виявили загрози для систем протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму з огляду на поширення електронних грошей [14]. Окрім перелічених, опубліковано велику кількість праць, присвячених особливостям протидії фінансуванню тероризму в окремих країнах світу [15—17].

## ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Слід констатувати, що в українській економічній літературі явище фінансування тероризму переважно досліджується у контексті легалізації кримінальних доходів. Водночас на практиці часто зустрічаються випадки, коли фінансування терористичної діяльності здійснюється легальними компаніями чи громадськими або благодійними організаціями, формування фінансових ресурсів яких не викликає питань з точки зору фінансового моніторингу. Навіть виконуючи усі вимоги чинного законодавства, фінансова установа не може бути повністю убезпечена від ймовірності бути причетною до руху фінансових потоків, кінцевими бенефіціарами яких стануть терористичні організації. Тому поглибленого дослідження потребують питання удосконалення системи управління ризиками залучення банків та небанківських установ до фінансування тероризму і терористичних організацій.

## МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення практичного інструментарію для формування політики та системи управління фінансового сектора у сфері протидії фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Тероризм є суспільно небезпечною діяльністю, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства щодо інших осіб. Донедавна Україна не страждала від внутрішніх чи зовнішніх терористичних інцидентів, однак події, що сталися на початку 2014 року

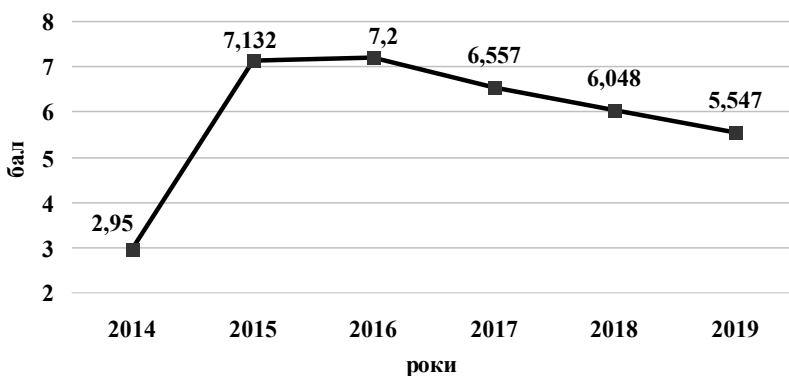


Рис. 1. Динаміка індексу тероризму в Україні у 2014–2019 роках



Рис. 2. Динаміка позиції України у рейтингу за рівнем впливу тероризму у 2014–2019 роках

Джерело: розроблено авторами за даними [18; 19].

кардинально змінили ситуацію. Військове вторгнення та збройна агресія на сході України негативно вплинули на позицію України у світовому рейтингу за рівнем впливу тероризму. Відповідно до дослідження Global Terrorism Index, позиції України щодо поширення тероризму за рік змінилися кардинально — якщо у 2014 році Україна посідала 51 місце серед країн світу, то вже у 2015 році різке зростання індексу тероризму (7.1 з можливих 10) зумовило швидкий рух угору рейтингу до 11 позиції. Рівень терористичної загрози за станом на 2015 рік був оцінений як "висока терористична небезпека", і за цим показником Україна стала лідером серед країн Європи (рис. 1 та 2).

Починаючи з 2017 року, показник індексу тероризму почав знижуватися, в результаті за станом на 2019 рік Україна покращила своє положення у рейтингу до 24 позиції з індексом 5.5, що дозволяє оцінювати рівень терористичної загрози як середній. Проте наразі це все ще найвища позиція серед країн Європи і значно гірша за показники початку 2010-х років.

Ризик фінансування тероризму слід розглядати не лише як загрозу організації терористичної діяльності, але й як вразливість фінансової системи, що може бути залучена до такого роду діяльності. Прояви тероризму несуть за собою загрозу безпеці національної економіки і можуть виявлятися в погіршенні інвестиційного клімату у державі та уповільненні темпів економічного зростання [20]. За даними Інституту економіки і миру, упродовж 2017–2018 років мало місце зменшення втрат світової економіки від тероризму (у 2018 році такі втрати оцінено у 33 млрд доларів США), що пов'язано передовсім із зниженням рівня глобального тероризму та відносною стабілізацією ситуації в таких регіонах, як Ірак, Нігерія і Пакистан (рис. 3).

Поява тренду до зниження втрат від терористичної діяльності свідчить, що упродовж останніх років світова спільнота значно ефективніше стала протидіяти тероризму, і значним чином це також стосується і фінансового сектора.

Розуміння загроз, джерел та напрямків руху фінансових потоків, які можуть бути використанні для фінансування терористичної діяльності дозволяє правильно визначити інструменти протидії та значно знизити ймовірність залучення коштів терористами. Складним завданням при цьому слід вважати встановлення єдиного переліку ознак для виявлення підозри щодо можливості використання коштів окремих осіб чи організацій терористичними організаціями. Фінансування останніх може бути реалізоване різними способами — як шляхом прямого фінансування, так із залученням фінансових посередників та використанням різноманітних схем для приховування змісту фінансових операцій та їх бенефіціарів [21; 22].

Специфічною ознакою формування фінансових ресурсів терористичними організаціями є те, що джерела фінансування можуть мати як легальне, так і нелегальне походження. Злочинна діяльність, торгівля наркотиками, торгівля людьми, контрабанда, корупція — вико-

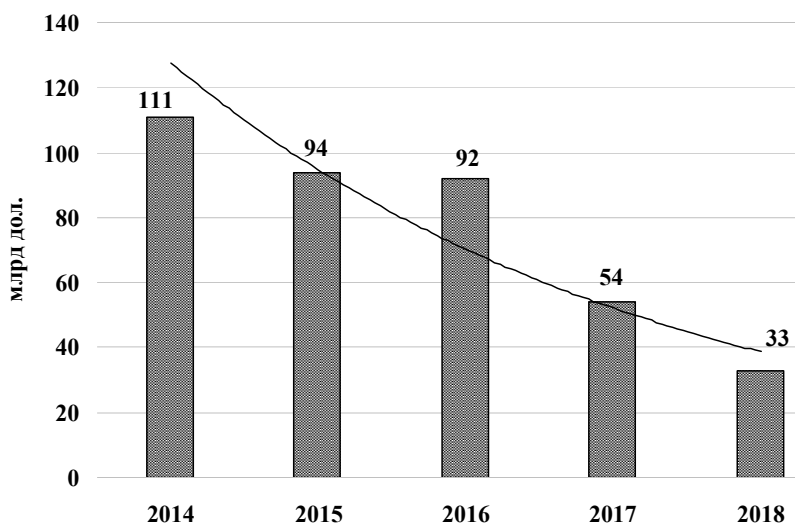


Рис. 3. Втрати світової економіки від тероризму у 2014–2018 роках

Джерело: розроблено авторами за даними [19].

ристання цих коштів може привернути увагу та нести за собою кримінальну відповідальність. Тому поняття "відмивання грошей" і "фінансування тероризму" часто пов'язані між собою, адже особи та організації, які фінансують тероризм, роблять усе для того замаскувати реальне походження та напрям коштів аби не викликати підозри, у чому і полягає головна складність їх виявлення. Проте на відмінну від "відмивання грошей", яке скероване здебільшого на приховування джерела походження доходів, основною метою осіб, які беруть участь у фінансуванні тероризму, є у першу чергу приховування характеру фінансованої діяльності [23; 24]. Джерела коштів, які рухаються через фінансовий сектор, при цьому можуть мати і цілком легальний характер.

Зазвичай, фінансування тероризму включає не лише фінансування терористичних актів як таких, але й підтримку злочинної інфраструктури. Таким чином, фінансування тероризму передбачає не тільки підготовку і здійснення терористичних актів, а й їх організаційне забезпечення, пропаганду ідеології, вербування, навчання та підготовку нових членів організації, виплати хабарів, пересування між містами чи країнами. Крім того, частина коштів може бути використана для створення видимості законної діяльності, зокрема підконтрольних структур, що займаються комерційною чи кредитно-фінансовою діяльністю [21; 25].

Для прикриття фінансування тероризму злочинці можуть застосовувати низку методів, що передбачають використання фінансової інфраструктури. До фінансування терористичної діяльності можуть бути залучені банки, небанківські установи, благодійні організації, неприбуткові організації, альтернативні системи переказу грошей (хавала та ін.). Рух коштів може здійснюватися як через міжнародні системи переказу коштів, так і через невеликі регіональні платіжні системи. Розвиток новітніх платіжних технологій, легкість та швидкість здійснення фінансових транзакцій у глобальному масштабі у поєднанні з великою кількістю неофіційних (чи напівофіційних) систем переказу грошей створюють передумови для зростання ризиків використання фінансової системи для цілей фінансування тероризму. Аналіз даних щодо розслідувань операцій, пов'язаних із фінансуванням тероризму, свідчить, що часто для подібних операцій використовувалися такі платіжні системи як MoneyGram, WesternUnion, Золота корона, Yandex гроші та Гроші@mail.ru. Використання готівки, а також її внесення на рахунок під виглядом фінансової допомоги, позик чи грантів також є поширеним явищем [21; 23; 26]. Слід зазначити, що способи фінансування терористичних організацій еволюціонують паралельно з розвитком можливостей фінансового сектора у сфері руху грошей, тому поряд з переліченими відомими інструментами цілком можуть використовуватися і такі, що передбачають складні транскордонні багатогодові схеми, виявлення яких може стати складним завданням для фінансових установ.

Використання фінансової системи злочинцями, які займаються фінансуванням тероризму, є загрозою стабільності фінансової системи. Найчастіше фінансові установи, насамперед банки, виступають головними посередниками фінансових транзакцій. За даними Державної служби фінансового моніторингу України, банки є найбільш активними учасниками первинного фінансового моніторингу, що реєструють переважну більшість повідомлень про операції, які підлягають фінансовому моніторингу (понад 11,3 млн повідомлень, або 99,04% від загальної кількості у 2019 р.) [20]. Законно, що у випадку, коли така значна частка фінансових потоків у країні рухається через банки, то і ризик здійснення операцій з фінансування терористичної діяльності з використанням банківського сектора слід розглядати як доволі високий.

Важливе значення для ефективною протидії фінансуванню тероризму має синергія зусиль і взаємодія

банків та небанківських фінансових установ, Державної служби фінансового моніторингу, а також правоохоронних органів. Забезпечення оперативного обміну інформацією між державним та приватним сектором, між фінансовим сектором та правоохоронними органами має стати невід'ємним елементом при побудові стратегії протидії фінансуванню тероризму [27; 28]. Особливий акцент слід зробити на процедурі розслідування справ, пов'язаних із фінансуванням терористичної діяльності, та ефективності роботи правоохоронних органів. Адже інформування банками про підозрілі фінансові операції та зупинення таких операцій є недостатнім у разі, коли у подальшому їх ініціатори чи бенефіціари не притягаються до кримінальної відповідальності.

За даними Держмоніторингу України, протягом 2019 року до правоохоронних органів (СБУ, ГПУ, НАБУ, ДБР) було передано 106 матеріалів стосовно осіб, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму, зокрема тих, що включені до Переліку осіб, що пов'язані з провадженням терористичної діяльності; фінансуванням незаконних збройних формувань на тимчасово окупованих територіях; діяльністю терористичного угруповання ІДІЛ. На момент написання статті інформація про хід розслідування зазначених справ правоохоронними органами відсутня. В результаті зупинення у 2019 році 48 фінансових операцій з підозрою фінансування тероризму Держфінмоніторинг заблокував на рахунках у фінансових установах лише 2,7 млн гривень [20]. Можемо припустити, що це лише незначна частка тих коштів, які потенційно могли бути використані на фінансування терористичних організацій на Сході України, у зв'язку з чим питання вдосконалення системи управління ризиками залучення фінансових установ до фінансування тероризму не втрачає своєї актуальності і на сучасному етапі.

Боротьба з фінансуванням тероризму передбачає насамперед розробку дієвих інструментів для протидії, своєчасного виявлення, обмеження або ж припинення руху коштів, що можуть бути пов'язані з фінансуванням терористичної діяльності. Системоутворюючим інструментом є законодавство з питань протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. Варто зазначити, що впродовж останніх років в Україні сформовано законодавчо-нормативну базу для забезпечення антитерористичної безпеки, яка відповідає чинним міжнародним стандартам і є основою для розробки інструментарію з виявлення та зупинення операцій, які можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму чи терористичної діяльності. Введений в дію з 28 квітня 2020 року Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" дає визначення фінансуванню тероризму, встановлює межі моніторингової діяльності, а також умови і порядок заморожування активів та зупинення фінансових операцій [29]. Зазначені норми були присутні і у попередній редакції цього Закону, прийнятій у 2014 році. Окрім того, в Україні діє прийнятий ще 2003 року Закон України "Про боротьбу з тероризмом" та низка підзаконних нормативних актів суб'єктів державного фінансового моніторингу, що регулюють окремі аспекти діяльності фінансових установ щодо протидії легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму.

Перелічені законодавчо-нормативні акти загалом відповідають міжнародним стандартам, що розроблені Групою з розробки фінансових заходів протидії відмиванню грошей (Financial Action Task Force, FATF), та отримали схвальні оцінки Комітету Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL).

Діяльність фінансових установ щодо контролю над рухом грошових потоків, які можуть бути пов'язані із

фінансуванням терористичних організацій, повинна здійснюватися у контексті принципу "знай свого клієнта". Саме цей принцип є основою для застосування ризик-орієнтованого підходу та скерований на запобігання залученню фінансової установи до протиправної діяльності, забезпеченню прозорості, безпеки діяльності банку та його ділової репутації [30].

У липні 2018 року Європейським парламентом було ухвалено директиву 5-ту Директору з протидії відмиванню грошей (5th Anti-Money Laundering Directive, AMLD5), яка скерована на підвищення прозорості шляхом встановлення загальнодоступних реєстрів для компаній; розширення повноважень підрозділів фінансової розвідки ЄС; обмеження анонімності, користувачів віртуальних валют і гаманців, а також передплатених платіжних карток; розширення критеріїв оцінки третіх країн з високим рівнем ризику та вдосконалення гарантій фінансових операцій з такими країнами; покращення співпраці та обміну інформацією між регуляторами фінансового ринку. Запровадження цієї директиви було реакцією країн Євросоюзу на зростаючу загрозу тероризму і спробою встановити максимально жорсткий контроль за фінансовими операціями та інструментами, що можуть бути використані для фінансування терористичної діяльності. Реакцією України на AMLD5 стало прийняття нової редакції базового закону про протидію відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, а також реалізація окремих проєктів, одним із яких є "PGG II-Ukraine" (Partnership for Good Governance 2019—2021), основною метою якого є зміцнення законодавчих та інституційних рамок для протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні відповідно до Ради Європи та інших міжнародних стандартів [31].

Для виявлення транзакцій осіб, що пов'язані із терористичними організаціями, Держмоніторинг України публікує перелік осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або ж до яких застосовано міжнародні санкції рішеннями Ради безпеки ООН [32]. Ознайомлення з цим документом дозволяє зробити висновки про його обмежену користь, оскільки туди не внесена інформація про осіб, причетних до терористичної діяльності на території України.

Оцінка чинної законодавчо-нормативної бази, міжнародних стандартів та практики діяльності фінансових установ як суб'єктів первинного фінансового моніторингу дозволяє виокремити основні інструменти, що повинні застосовуватися для мінімізації ризиків залучення банків та небанківських інститутів до фінансування тероризму та терористичних організацій:

— оцінка ризиків із застосуванням ризик-орієнтованого підходу. Мова йде про оцінку ризиків клієнта та його виду діяльності, операцій, які він здійснює, та фінансових інструментів, що можуть мати вразливість з точки зору фінансування тероризму;

— дотримання встановлених процедур ідентифікації клієнтів, які здійснюють фінансові операції, зберігання відповідних документів. При цьому важливе значення має перевірка клієнтів на причетність до терористичних організацій за допомогою офіційних джерел, а також вивчення інформації з відкритих джерел. Це дозволить дотриматися вимог належної обачності щодо клієнта і зупинити можливість проведення сумнівних фінансових транзакцій особами, що можуть не входити до офіційних переліків (інформація до яких вноситься із запізненням, або може і взагалі бути відсутньою з огляду на певні процедури юридичного характеру);

— виявлення та блокування фінансових операцій, щодо яких є підозра, що вони можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму чи терористичної діяльності. Власне виявлення таких операцій належить до сфери компетенції фінансових установ, тоді як зупинення та подальше розслідування вимагає належної реакції з боку уповноваженого органу та правоохоронців. Зва-

жаючи не те, що фінансування тероризму часто здійснюється за допомогою операцій на незначні суми, слід відзначити позитивний вплив нових вимог законодавства щодо обов'язкової ідентифікації осіб, які здійснюють грошові перекази в сумі понад 5000 гривень. Це безперечно сприятиме зниженню анонімності фінансових транзакцій, в тому числі і тих, що можуть мати на меті фінансування терористичної діяльності;

— підвищення ефективності систем протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму небанківського сектору, платіжних систем та спеціально визначених суб'єктів фінансового моніторингу. Оцінка їх діяльності у цій сфері показує, що небанківські установи часто недостатньо уважно підходять до питань ідентифікації клієнтів, визначення кінцевих бенефіціарів, виявлення підозрілих операцій тощо. Частково проблема буде вирішена шляхом розширення повноважень Національного банку України щодо контролю за небанківськими фінансовими установами, що має бути впроваджене з 1 липня 2020 року відповідно до змін законодавства щодо регулювання ринків фінансових послуг. Проте, крім більш якісного контролю, необхідні також перегляд та вдосконалення внутрішніх процедур небанківського сектору щодо управління ризиками відмивання грошей і фінансування тероризму;

— забезпечення конструктивної співпраці та оперативного обміну інформацією між фінансовими установами, спеціально уповноваженим органом та правоохоронними органами. Поряд з тим, у контексті протидії фінансуванню тероризму важливу роль відіграє також співпраця на відповідними органами інших країн, оскільки сучасний тероризм давно став явищем глобального характеру.

Таким чином, використання фінансовим сектором дієвих інструментів протидії фінансуванню тероризму може стати одним із чинників подолання терористичних загроз. З розвитком фінансових технологій виникають нові канали та способи фінансування, що вимагає їх постійного моніторингу і своєчасної розробки актуальних та адаптованих до сучасних умов інструментів для запобігання і протидії. При цьому важливо забезпечити вивчення і використання передових практик протидії фінансуванню тероризму тих країн, що мають значно більший за Україну досвід у цій царині.

## ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Входження України до "зони ризику" щодо виникнення тероризму та функціонування терористичних організацій по-новому формулює завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає ефективних превентивних заходів з контролю за фінансовими потоками. Нестабільна ситуація на Сході України ще тривалий період буде підтримувати рівень терористичної загрози. Сучасний тероризм не може функціонувати без фінансової підтримки. Така підтримка може надходити ззовні, проте ймовірність руху коштів через фінансові установи всередині країни також слід оцінювати як високу. Фінансовий сектор в Україні є банкоцентричним, тому саме банки найчастіше зіштовхуються з незаконними фінансовими операціями і саме вони надсилають більшу частину повідомлень про підозрілі операції, які підлягають фінансовому моніторингу. Така ситуація зумовлена і тим, що у банківських установ ефективніші механізми ідентифікації та верифікації клієнтів та більш налагоджена співпраця з спеціально уповноваженими органами. Процедури небанківського сектору щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму за своєю ефективністю поступаються банківським і потребують вдосконалення.

Наріжним каменем для формування інструментарію протидії фінансуванню тероризму є законодавчо-нормативна база, стан якої в Україні можна вважати задовіль-

ним і таким, що значною мірою відповідає вимогам міжнародних стандартів. У контексті дотримання вимог законодавства фінансові установи повинні зорієнтувати свою діяльність на застосування ризик-орієнтованого підходу в процесі ідентифікації та верифікації клієнтів, моніторингу їх транзакцій, своєчасне виявлення та блокування фінансових операцій, щодо яких є підозра, що вони можуть бути пов'язані із фінансуванням тероризму. Важливе значення для встановлення бар'єрів на шляху руху коштів до терористичних організацій відіграє оперативний обмін інформацією між фінансовим сектором та правоохоронними органами, а також співпраця з відповідальними за боротьбу з тероризмом органами інших країн.

Питання протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення для України буде актуальним ще тривалий час. Поглиблених досліджень потребуватимуть схеми фінансування терористичних організацій, фінансові інструменти, які вони використовують, механізми протидії залученню такими організаціями коштів з-за кордону. Поряд з тим, слід звернути увагу також на особливості використання для залучення коштів терористичними організаціями інноваційних фінансових інструментів, зокрема криптовалют, щодо яких наразі відсутнє належне регулювання та нагляд.

Література:

1. Ткаченко В. Фінансування тероризму: як уберегти бізнес від кримінальних ризиків? Юрист&Закон. 2015. № 47. Режим доступу: [https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine\\_article/EA008620](https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008620) (Дата звернення: 02.05.2020).
2. Баранов О.П. Фінансування тероризму як загроза національній безпеці. Державне управління: Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С. 108—112.
3. Малий В.Ю. Роль фінансового моніторингу в запобіганні та протидії фінансуванню тероризму. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. № 17. С. 143—147.
4. Кононенко В.П., Новікова Л.В. Фінансування тероризму — загроза для міжнародних відносин. Практика міжнародного суду ООН та суду ЄС. Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2018. № 7. С. 55—59.
5. Цюприк І. В. Спосіб фінансування тероризму як обставина, що підлягає доказуванню в кримінальному провадженні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1. С. 44—54.
6. Хваліський С.О. Оцінка критеріїв ризику відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні в умовах глобалізації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2014. № 7 (1). С. 156—159.
7. Єгоричева С.Б. Ризик-орієнтований нагляд у системі фінансового моніторингу. Науковий вісник РУЕТ: Economic Sciences. 2019. № 3 (75).
8. Андрійченко Ж.О. Визначення напрямів інституційних змін для забезпечення ефективного функціонування ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17.
9. Morse J.C. Blacklists, market enforcement, and the global regime to combat terrorist financing. International Organization. 2019. № 73 (3), pp. 511—545.
10. Keatinge T., & Danner, K. Assessing Innovation in Terrorist Financing. Studies in Conflict & Terrorism. 2018. № 1. pp. 18.
11. Kurilovska L., & Kordik M. National Anti-Money Laundering/Counter-Terrorist Financing Risk Assessment as a Partial Tool for Creditor's Protection. Internal Security. 2017. № 9 (1).
12. Tierney M. Terrorist Financing: An Examination of Terrorism Financing via the Internet. International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT). 2018. № 8 (1). pp. 1—11.

13. Wall, R. Are financial institutions' counter-terrorist financing controls fit for today's challenges? Journal of Financial Compliance. 2020. № 3 (2), pp. 181—191.
14. Whisker J., & Lokanan, M. E. Anti-money laundering and counter-terrorist financing threats posed by mobile money. Journal of Money Laundering Control. 2019.
15. Naheem M. A. Saudi Arabia's efforts on combating money laundering and terrorist financing. Journal of Money Laundering Control. 2019.
16. Laksmi, S. W. Nexus between Charities and Terrorist Financing In Indonesia. Counter Terrorist Trends and Analyses. 2019. № 11 (7), pp. 6—10.
17. Hamin, Z. Governing Non-profit Organizations Against Terrorist Financing: The Malaysian Legal and Regulatory Modalities. In The Palgrave Handbook of Criminal and Terrorism Financing Law (pp. 1117—1139). Palgrave Macmillan, Cham. 2018.
18. Global Terrorism Index (2014, 2015, 2016), Institute for economics and peace. Режим доступу: <http://economicsandpeace.org/> (Дата звернення: 01.05.2020).
19. Global Terrorism Index (2017, 2018, 2019), Vision of Humanity. Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/> (Дата звернення: 01.05.2020).
20. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік (2020), Державна служба фінансового моніторингу України. Режим доступу: <https://cutt.ly/dykb9mj> (Дата звернення: 01.05.2020).
21. Financing of terrorism (2020), Council of Europe. Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/financing-terrorism> (Дата звернення: 01.05.2020).
22. Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму (2020), Департамент фінансових розслідувань. Державна служба фінансового моніторингу України. Режим доступу: <https://cutt.ly/ryka9Fp> (Дата звернення: 01.05.2020).
23. Combating the Financing of Terrorism (CFT) (2020), Investopedia. Режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/c/combating-financing-terrorism-cft.asp> (Дата звернення: 01.05.2020).
24. Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism — Topics (2001), International Monetary Fund. Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm> (Дата звернення: 01.05.2020).
25. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях (2019), Державна служба фінансового моніторингу України. Режим доступу: <https://cutt.ly/RykwswEK> (Дата звернення: 01.05.2020).
26. Ризики тероризму та сепаратизму (2017), Державна служба фінансового моніторингу України. Режим доступу: [https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site\\_docs/2018/20180103/2017%20Teror.pdf](https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180103/2017%20Teror.pdf) (Дата звернення: 01.05.2020).
27. Thony J. Money laundering and terrorism financing: an overview. 2001. Режим доступу: <https://www.imf.org/external/np/leg/sem/2002/cdmfl/eng/thony.pdf> (Дата звернення: 01.05.2020).
28. Кривонос В., Тупало Н. Сучасний тероризм: тенденції, вияви, виклики та загрози для України. Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2016 року). — К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 184—187.
29. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 06.12.2019 № 361-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (Дата звернення: 01.05.2020).
30. Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism. Basel Committee on Banking Supervision. June 2017. Режим доступу: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf> (Дата звернення: 01.05.2020).

31. Strengthening measures to counter money laundering and financing of terrorism in Ukraine (PGG II Ukraine) (2019). Council of Europe. Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/corruption/projects/pgg-ii-ukraine> (Дата звернення: 01.05.2020).

32. Перелік осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції. Державна служба фінансового моніторингу України. 2020. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/Terror/BlackListFull.pdf> (Дата звернення: 04.05.2020).

## References:

1. Tkachenko, V. (2015), "Terrorist financing: how to secure business from criminal risks", *Yuryst&Zakon*, [Online], vol.47, available at: [https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine\\_article/EA008620](https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008620) (Accessed 2 May 2020).

2. Baranov, O.P. (2018), "Financing terrorism as a threat to national security", *Derzhavne upravlinnia: Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 108—112.

3. Malyu, Y. Yu. (2016), "The role of financial monitoring in preventing and combating terrorist financing", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Ekonomika i menezhment*, vol. 17, pp. 143—147.

4. Cononenco, V.P. and Novikova, L.V. (2018), "Terrorism financing as a threat to international relations. The practice of the UN International Court of Justice and the EU Court", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriia: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*, vol. 7, pp. 55—59.

5. Tsiupryk, I. V. (2016), "The method of financing terrorism as a circumstance to be proved in criminal proceedings", *Yurydychni chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, vol.1, pp. 44—54.

6. Khvalinskyi, S. O. (2014), "Assessment of the criteria for the risk of money laundering and terrorist financing in Ukraine in the context of globalization", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, vol. 7(1), pp. 156—159.

7. Iehorycheva, S. B. (2019), "Risk-oriented supervision in the financial monitoring system", *Scientific Bulletin PUE: Economic Sciences*, vol. 3 (75).

8. Andriichenko, Zh. O. (2017), "Identifying areas for institutional change to ensure the effective functioning of the risk-oriented approach in the field of financial monitoring", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 17.

9. Morse, J. C. (2019), "Blacklists, market enforcement, and the global regime to combat terrorist financing", *International Organization*, vol. 73 (3), pp. 511—545.

10. Keatinge, T. and Danner, K. (2018), "Assessing Innovation in Terrorist Financing", *Studies in Conflict & Terrorism*, pp. 1—18.

11. Kurilovska, L. and Kordik, M. (2017), "National Anti-Money Laundering/Counter-Terrorist Financing Risk Assessment as a Partial Tool for Creditor's Protection", *Internal Security*, vol. 9(1).

12. Tierney, M. (2018), "Terrorist Financing: An Examination of Terrorism Financing via the Internet", *International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT)*, vol. 8 (1), pp. 1—11.

13. Wall, R. (2020), "Are financial institutions' counter-terrorist financing controls fit for today's challenges?", *Journal of Financial Compliance*, vol. 3 (2), pp. 181—191.

14. Whisker, J. and Lokanan, M. E. (2019), "Anti-money laundering and counter-terrorist financing threats posed by mobile money", *Journal of Money Laundering Control*.

15. Naheem, M. A. (2019), "Saudi Arabia's efforts on combating money laundering and terrorist financing", *Journal of Money Laundering Control*.

16. Laksmi, S. W. (2019), "Nexus between Charities and Terrorist Financing In Indonesia", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, vol. 11(7), pp. 6—10.

17. Hamin, Z. (2018), "Governing Non-profit Organisations Against Terrorist Financing: The Malaysian Legal and Regulatory Modalities", *The Palgrave Handbook of Criminal and Terrorism Financing Law*, pp. 1117—1139.

18. Institute for economics and peace (2020), "Global Terrorism Index (2014, 2015, 2016)", available at: <http://economicsandpeace.org/> (Accessed 01 May 2020).

19. Vision of Humanity (2020), "Global Terrorism Index (2017, 2018, 2019)", available at: <http://visionofhumanity.org/> (Accessed 01 May 2020).

20. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2020), "Report of The state financial monitoring service of Ukraine 2019", available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf> (Accessed 01 May 2020).

21. Council of Europe (2020), "Financing of terrorism", available at: <https://www.coe.int/en/web/moneyval/implementation/financing-terrorism> (Accessed 01 May 2020).

22. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2020), "Current methods, ways and financial instruments of financing terrorism and separatism", available at: <https://cutt.ly/ryka9Fp> (Accessed 01 May 2020).

23. Investopedia (2020), "Combating the Financing of Terrorism (CFT)", available at: <https://www.investopedia.com/terms/c/combating-financing-terrorism-cft.asp> (Accessed 01 May 2020).

24. International Monetary Fund (2001), "Anti-Money Laundering/Combating the Financing of Terrorism — Topics", available at: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/aml1.htm> (Accessed 01 May 2020).

25. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2019), "Review of the use of non-profit organizations for illegal purposes", available at: <https://cutt.ly/RykwEK> (Accessed 01 May 2020).

26. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2017), "Risks of terrorism and separatism", available at: [https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site\\_docs/2018/20180103/2017%20Teror.pdf](https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180103/2017%20Teror.pdf) (Accessed 01 May 2020).

27. Thony, J. (2001), "Money laundering and terrorism financing: an overview", [Online], available at: <https://www.imf.org/external/np/leg/sem/2002/cdmfl/eng/thony.pdf> (Accessed 01 May 2020).

28. Kryvonos, V. and Tupalo, N. (2016), "Modern terrorism: trends, manifestations, challenges and threats for Ukraine", *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Protydii terorystychunii diialnosti: mizhnarodnyi dosvid i yoho aktualnist dlia Ukrainy* [Materials of the international scientific-practical conference. Countering terrorist activity: international experience and its relevance for Ukraine], National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine, Kyiv, Ukraine, September 30, pp. 184—187.

29. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), "The Law of Ukraine "On preventing and counteracting to legalization (laundering) of the proceeds of crime, terrorist financing, and financing proliferation of weapons of mass destruction", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (Accessed 01 May 2020).

30. The official site of The Basel Committee on Banking Supervision (2017), "Sound management of risks related to money laundering and financing of terrorism", available at: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf> (Accessed 2 May 2020).

31. Council of Europe (2019), "Strengthening measures to counter money laundering and terrorist financing in Ukraine (PGG II Ukraine)", available at: <https://www.coe.int/en/web/corruption/projects/pgg-ii-ukraine> (Accessed 1 May 2020).

32. The official site of The state financial monitoring service of Ukraine (2020), "List of persons connected with terrorist activities or subject to international sanctions", available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/Terror/BlackListFull.pdf> (Accessed 4 May 2020).

*Стаття надійшла до редакції 06.05.2020 р.*